

Kaygusuz Abdal

Kaygusuz Abdal

Arzu Kök

Asıl adı Al eddin Gaybi olan Kaygusuz Abdal, söylenceye göre Teke Beyi'ne bağlı Alaiye (Alanya) Sancağı Beyi Hüsamettin Mahmut Bey'in oğludur. Doğum ve ölüm tarihleri tam bilinmiyor olsa da 1361-1444 yılları arasında yağadığı genel bir kabul görmüştür. Gaybi, bir Bey çocuğu olmasından ötürü döneminin bütün bilimlerinin eğitiminden geçtiği gibi silah orl k, g re çilik, avcılık ve at biniciliği alanında da çok iyi eğitim almığtır.

Gayb  bir gün dostlarıyla gittiği av sırasında bir geyiği okuyla vurur ancak vurduğu geyik yaralı olmasına rağmen olanca hızıyla kaar. Gaybi'de yaraladığı bu geyiği kovalarken geyiğin Elmalı kasabasında Abdal Musa dergâhına girdiğini g rm ğ. Derg ha girip yaralı geyiğin kendisine verilmesini istemiğ. Derg htakiler böyle bir geyiği görmediklerini söylerler ve bir ekiğme bağlar. Bunun  zerine Abdal Musa araya girer ve "Oğul attığın ok bu mudur?" diyerek koltuğunun altında vücuduna saplanmış oku gösterir. Geyiğe atılan oku Abdal Musa'nın koltuğunda görerek Őaėıran Gayb , Abdal Musa'nı dergâhına kul olmak, Őeyhe m rid olmak ister. Ancak Şeyh ona Derviliik yolunun tüm zorluklarını açıkça anlatmığ

"Bey oğlu derviliik olmak dilersen demek. Dinle  yleyse.
Derviliik ilk harfi d (dal) dir. "Dünyayı terk" demektir.
Derviliik ikinci harfi r (re) dir. "Riyayı terk" demektir.
Derviliik   nc  harfi v (vav) dir. "Varlığını terk" demektir.
Derviliik dördüncü harfi y harfidir. "Yalanı terk" demektir.
Derviliik beğinci harf Ő harfidir. "Őehveti terk" demektir.
Sen bütün bunları yapabilecek misin? Böyle yağabilecek misin?
Git, babana da sor, razı gelir mi?"

Ancak Gaybi gitmek istemez. Çok ısrar eder ve sonunda tarikat usulünce trağı yapılır,

tacı, hırkası, kemeri bağlanır. Tabii oğlu gelmeyen babanın bu durumu öğrenmesi çok zaman almaz ve çok üzülür. Özenle yetiştirdiği oğlunun Dervişlerler dergâhına girmesi, onuruna dokunur. Hiç vakit kaybetmeden Teke Beyi'ne gider ve oğlunu Abdal Musa'nın elinden kurtarmasını ister. Teke Beyi Kılagı'lı İsa adlı birini göndererek Şeyhi alıp getirmesini emreder, ancak Şeyhin kerameti eseri olarak, attan inerken üzenkiye takılır ve ürküp kaçan at üzerinde sürüklenerek parça parça olur. Bu durumu öğrenen Teke Beyi bu sefer hınç ile Şeyh'in üzerine asker gönderir, yakalanıp ateşler içinde yakılması emredilir. Bu durumu anlayan Abdal Musa çok sayıda müridi ile sema ederek kendisi için yakılan ateşi söndürdü. Tam geri dönüp tekkeye girecekken kara bir canavar gelir ve o anda bir derviş onu baltasıyla vurup öldürür. Böylece Teke Beyi o canavar ile birlikte ölür ve askerleri dağılır. Tüm bunları gören Alaiye Beyi, Abdal Musa'nın hak erenlerden olduğunu görür ve gidip Abdal Musa'nın elini öpüp af diler ve oğlunu orada bırakarak döner.

Böylece Gaybi orada kırk yıl hizmet eder. Kendisine Kaygusuz ismi verilir ve Bektaşiliğin uluları arasına girer.

Bektaşi meydanındaki on iki posttan biri de Kaygusuz'a aittir. 1424-1430 yılları arasında Rumeli'yi dolaşarak Edirne, Yenibolu, Filibe ve Manastır'da gezici derviş sıfatı ile halkı eğitmiştir. Alanya'dan bir gemiye binerek Mısır'a gitmiş. Orada bir süre Kasrül'ayn Tekkesi'nde bir süre kalır, ardından da Mukattam Dağı'nda kendi adına bir dergâh açar. Adı çevrede kısa sürede yayılır. Hatta bir söylenceye göre:

“O dönemlerde Mısır Padişahı'nın bir gözü kör imiş. Bunu gören Kaygusuz ve dervişleri hemen gözlerine birer pamuk yapıştırdılar. Dimyat'tan gemiye binip Nil yoluyla Bulak İskelesi'ne geldiler. Bura Mısır Padişahı'nın Hacip'i bunlara rast gelir. Kaygusuz'a bazı sorular sorar ve aldığı cevaplardan çok etkilenir. Hemen giderek durumu Padişah'a anlatır. Padişah ise hemen bunları test etmek ister. Bu nedenle de Kaygusuz abdal ve diğer dervişleri yemeğe davet eder. Ancak sofraya önce Mısır'ın zahid ve abidleri, beyleri davet edilir. Sofraya da sapı üçer karıştan uzun kaşıklar koydurur. Ancak kaşıkları görenler şaşırır ve hiçbirşey yiyemezler. Sonra Abdal Musa ve dervişleri gelip otururlar sofraya. Herkes kendi kaşığı ile karşıdakine yemek verdi. Bunun üzerine Padişah bunların arif adamlar olduklarını anlar. Kaygusuz Padişahın gözlerinden biri görmediği için kendilerinin de gözlerine pamuk yapıştırdıklarını söyler ve Padişah bunun üzerine pamukları çıkarmalarını emreder. Bunun üzerine Kaygusuz bir dua eder, tüm hazır olanlar ellerini gözlerine sürüp 'Amin' derler. Padişah da dervişlerle birlikte 'Amin' derken ellerini indirdiğinde gözünün açıldığını, artık görebildiğini anlar. Bu keramet karşısında tahttan iner ve Kaygusuz'un elini öperek onun müridi olur.” Kaygusuz'un Mısır'da çok sevilmesinin ve orada yıllarca kalmasının nedeni olarak gösterilip anlatılır bu söylence.

Ancak bir süre sonra Kaygusuz oradan ayrılır ve Mısır'dan dervişleriyle birlikte Beytullah'a doğru yola çıkar. tam kırk gün çöl yolculuğunun ardından Beytullah'a

varırlar. Burada da uzunca bir süre konakladıkları söylenir. Mekke'den sonra Medine'ye geçip Hz. Muhammet'in kabrini de ziyaret ederler. Sonrasında ise Şam, Birecik, Bağdat, Hile, Kûfe, Necef, Kerbelâ ve Musul üzerinden Anadolu'ya geçerler, Abdal Musa Dergâhı'na geçerler.

Bazı söylencelere göre burada ölmüş ve defnedilmiş, bazılarına göre ise tekrar Mısır'a gitmiş ve orada öldüğü ve bir mağaraya gömülmüştür.

Kaygusuz Abdal bu isminin yanında Sarayî, Alayî, Kaygusuz Sultan, Baba Kaygusuz, Kaygusuz Sultan Abdal gibi isimlerle de anılır. Kaygusuz Abdal'ın 12 eseri ve yaklaşık on bin beyit dolayında şiiri vardır. Bu nedenledir ki Tekke ve Bektaşî edebiyatı'nın kurucularından sayılır. Yapıtları;

Şiirsel Yapıtları: Divan, Gülistan, Mesnevi-I, Mesnevi- II, Mesnevi- III, Gevhername, Minbername

Düzyazı Yapıtları: Budalaname, Kitab-ı Miğlate(Magalata), Vücutname

Şiir ve Düzyazı Karışık Eserleri: Sarayname, Dilgüşa

Kaygusuz Divan isimli eserinde; tasavvuf terimleri olan Tanrı, aşk, gönül, olgun insan, birlik, zühd, edep ve evrenin nitelikleri ile, onların gizemli yapıtlarından söz eder. Gülistan isimli eserinde; şeytan ile yalvaçın öyküsünü anlatır. I. Mesnevi'sinde; Vahdet-i Vücut dizgesi anlatılır. Tanrı'nın önce yalvaçlardan yansıtıldığı, ertesinde tüm varlıklara ve evrene yayıldığı anlatılır. II. Mesnevi'sinde; insanın temel değerleri belirtildikten sonra, aslında dünyanın insan için yaratıldığı ifade edilir. !!!.

Mesnevi'nde; nefis, edep, inancın yüceliği ve beden insan için aslında bir tutsak olduğu olgusuna yer verilir. Gevhername'de; hoşgörünün bütün insanlık için ne kadar değerli olduğunu, anlamının sınırsızlığını vurgular. Minbername'de; tasavvuf bağlamında gerçekliğe ulaşanların özlerini ve benliklerini tamamıyla terk etmeleri gerektiğine vurgu yapılır.

Budalaname'de; gizli anlamlarla dolu olan gönlün niteliklerini ve Sokrates'in de söylemi olan 'kendini bilmek' ilkesini yüceltir. Kitab-ı Miğlate(Mugalata)'de; toplumların etik değerleri ön plana çıkarır. Rüşvetin ve fitneliğin kötülüklerini anlatır. Şeytanın insana yaptıklarından söz eder. Vücutname'de; gezegenlerin yapılarını ve evreni ele alır. Ayrıca dört meleği şu öge, nefis ve organlar ile belirtir:

- 1.Cebrail, toprak, telkinci, nefis, ağız
- 2.İsrafil, yel, boğucu nefis, burun
- 3.Mikail, su, ezgisi nefis, kulak
- 4.Azrail, ateş, kötülükçü nefis, göz

İlginç ve güzel bir betimleme olmasından ötürü aldım buraya. Dilküşa'da; Hz. Muhammet ve Hz. Ali'nin yücelikleri ile aşkın ve aşk eserlerinin niteliklerini betimler tüm güzelliğiyle.

Kaygusuz Abdal şiirlerinde hece ve aruz ölçüsünü kullanmıştır. Şiirlerinin yüzde yirmisi hece ölçüsüdür. Gazel, mesnevi ve divanlarını aruz ölçüsüyle yazmıştır ki bu

da hesaba göre yüzde seksen demektir. İlahi, şathiye ve nutuk gibi eserleri ise hece ölçüsüyle yazılmıştır. Kullandığı dil genel olarak dönemin özgün Türkçesidir. Şiirlerinde Yunus Emre'den etkilendiği söylene de kimi çevrelerce, genel olarak özgündür.

Eserlerinin bir çoğunda Vahdet-i Vücut dizgesi işlenir. Ancak onda bu görüş sadece görünen varlıkları içermez, hayır ve şer, cennet ve cehennem gibi düşsel olguları da kapsar:

“Uçmak(cennet) ile tamu(cehennem) birlik oldu

Birliğe bir olmak erlik oldu

Yol eri bilir ki nedir hayır ve şer

Cümle yaratılış insana buradan belirdi.” der. Hatta daha da ileri giderek, yaratılış bütünlüğünün öncesizliğini, şimdiyi ve sozsuzluğu da kapsadığını ifade eder. Tanrı sözcüğünü tek şekilde kullanmaz. Tanrı, Allah, Hüda, Mevlâ, Kirdar, Hak, Yaratan, Hâlik, Rahman, Çalap, Zül-Celâl, Kadir-i Mutlak, Habibullah,....vb...

Kaygusuz Abdal'ın eserlerinden öğrendiğimiz düşüncesine göre evren, Tanrı'nın ZAT'ı içinde önceden gizli iken; o kendi güzelliğini seyretmek için KÜN buyruğuyla bu evreni yaratıp sonra da kendisi giz olup görünmez duruma bürünmüştür. Gerçekte çokluk olarak görülen her varlığın aslı Tanrı'nın kendisidir. Kaygusuz'a göre Tanrı yalnız gönülde bulunabilir. Çünkü gönüldür Tanrı'nın evi:

“Çün gönüldür padişahın meskeni

Meskeninde buldu isteyen anı” Gönlün en güzel yoldaşı ise aşktır. Her ne kadar gönülde de olsa onu bulmak için, tasavvuf düzeyine ulaşmak için ermiş kimselerin yol göstericiliğine gereksinim olduğunu da söyler. Bunun da Şeriat, Tarikat, Marifet ve Hakikat gibi dört makam ile mümkün olacağını söyler.

Kaygusuz Abdal'ın metinlerinde atasözlerimize de rastlamak mümkün. Örneğin; ‘Ayağını yorganına göre uzat.’, Gizini sevdiğin kardeşten bile sakın’, ‘Karınca deve yükünü çekemez.’, ‘Suyu görmeden çemrenme’, ‘Her gerçek işi, aslını bilene sor’, ‘Ata arpa, sığıra saman gerekir’, ‘Sana taş atana çömleği siper tutma sakın’....vb...

Ayrıca;

“Bir kaz aldım ben karıdan

Yamru yumru söylerim

Bugün bana bir paşacuk

Erdene şehrinde bugün” dizeleriyle de yaşadığı dönemden çok çok sonra ortaya çıkacak gerçeküstüçülüğe de yer veriyor. Zira gerçeküstüçülük akımında ironi, olağanüstülük, düşsellik, şaşırtıcılık gibi öğeler egemendir ve bu öğeler Kaygusuz Abdal'ın bazı şathiyelerinde göze çarpıyor. Bakın buna bir örnek daha;

“Yücelerden yüce gördüm

Erbabsın sen koca Tanrı

Alem okur kelam ile

Sen okursun hece ile

Erliği ile anılır
Filân oğlu filân diyu
Anan yoktur baban yoktur
Sen benzersin hiçe Tanrı

Kıldan köprü yaratmışsın
Gelsin kulum geçsin diyu
Hele biz şöyle duralım
Yiğit isen geç e Tanrı

Garip kulun yaratmışsın
Derde mihnete katmışsın
Anı âleme atmışsın
Sen çıkmışsın uca Tanrı

Kaygusuz Abdal yaradan
Gel içegör şu cur'adan
Kaldır perdeyi aradan

Gecelim bilece Tanrı” Bu şiirde Kaygusuz tek varlık ilkesi gereği Tanrı ile içli dışlı görünmekte, kendini bir anlamda fena-fillah mertebesinde görüp Hallac-ı Mansur'un En-el-Hak söylemi gibi Tanrı ile arasında perde kabul etmemektedir. Tanrı'ya ulaşmakta kolaylık istemektedir.

Kaygusuz Abdal, toplumsal eleştirilerini, amansız yergilerini simgelerle örgülemiş ve gerçeküstü ögelere dönüştürmüştür. Gerçekleri tüm çizgisel ayrıntılarıyla (realistik) değil, o çizgilerden geometrik paraboller, biçimlenmeler oluşturarak gösteriyor. Ancak şiirlerine yüklediği anlamlar ile, okuyan dinleyen her birey ve topluluk bu şiirlerde kendini görüyor. Ancak Kaygusuz Abdal'ın tüm bu eserleri doğru ve özgün biçimde tarihçi, araştırmacı yazar ve bilim adamları tarafından tam anlamıyla incelenmemiş olması da acı bir gerçekliktir. Hakkında çok detaylı çalışmalar yapılması ve adına üniversitelerde kürsüler kurulması gereken değerli bir kişiliktir.

Kaynakça

- 1- Alkan Erdoğan, Sayılar ve Hayvan Simgeleriyle Alevi Mitolojisi, Kaynak Yayınlar 1
- 2- Arısoy M.Sunullah, Türk Halk Şiiri Antolojisi, Bilgi Yayınevi
- 3- Birdoğan Nejat, Anadolu Aleviliği'nde Yol Ayrımı İçerik-

Köken , Mozaik Yayınları,

4- Boratav Pertev Naili, İzahlı Halk Şiiri Antolojisi, Tarih Vakfı Yayınları

5- Eyuboğlu İsmet Zeki, Bütün Yönleriyle Kaygusuz Abdal, Özgür Yayın Dağıtım

6- Gölpınarlı Abdölbaki, Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi, İnkılap Kitabevi,

Kaleli Lütfi, Tanrı İnsan, Can Yayınları

7-Yerguz İsmail, Kaygusuz Abdal Yaşamı Sanatı Yapıtları, Engin Yayıncılık

8- Doç. Dr. Abdurrahman Güzel, Kaygusuz Abdal, Kültür Yayıncılık

9- Hikmet Dizdaroğlu, Halk Şiirinde Türler, TDKY